

להתוודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

בבא קמא דף סה

בענין תברה או שתייה

בבבא קמא דף ס"ה. גופא, אמר רב, קרן, כעין שגנב. תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, כשעת העמדה בדין. מאי טעמא דרב, אמר קרא גניבה וחיים, אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה, אחייה לקרן כעין שגנב וכו' כי קאמר רב ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי, אילימא דמעיקרא שויה זוזא, ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן כעין שגנב, לימא פליגא דרב אדרבה, דאמר רבה, האי מאן דגול חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה משלם ד', איתבר ממילא משלם זוזא. אמרי, כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויה ד', ולבסוף שויה זוזא, קרן כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין.

- א -

חיוב תברה או שתייה מדין גזלן או מדין מזיק

שבשבר בידיים משלם ארבעה, הוא מדין מזיק. א

ובזה הוא מיישב שם דעת הריב"ש בס"י רס"ו שכתב דמי שחולק עם הגנב בגניבה שגנב בבית ישראל, אינו נפסל לעדות, ומובא ברמ"א שם סעיף ז'. ובתומים שם סק"ה התפלא מאד על דין זה, שהרי כיון שיש תחת ידו ממון של חבירו, הרי הוא רשע דחמס, והוא פסול לעדות. אכן בקצוה"ח כתב דזה מיוסד על מה ששינוי לעיל דף ס"ב: דהגונב אחר הגנב אינו משלם תשלומי כפל, והוא משום דממה דכתיב (שמות כ"ב) 'וגונב מבית האיש' למדין ולא מבית הגנב, והכי נמי החולק עם הגנב אין על השני תורת גזלן כלל, דכיון שכבר נגנב מבית הבעלים ואינו ברשותו, תו לא עבר השני משום לא תגנוב או משום לא תגזול, אלא דכיון דלא קנאו, הרי בכל מקום שהוא, עדיין הוא של בעלים, אבל השני אינו לא גזלן ולא גנב, ולכן אינו נפסל לעדות.

אמנם בנתיבות המשפט שם סק"ט חולק על מה שכתב בקצוה"ח דאחרי שכבר יצא מרשות הבעלים על ידי גנב ראשון אין מקום לחייב את הגנב השני בגזילה נוספת, והוא כתב דנהי דבהגבהה בלבד אין לחייב השני בדיון גזילה נוספת, מכל מקום אם השני הוסיף בגזילה זו יש לחייב את השני מדין גזלן, לפיכך אם השני עשה בו שינוי, חייב השני מדין גזלן, כי הוסיף בגזילתו יותר מן הראשון.

כיוצא בזה, אם השני גזלה על מנת להשתמש בה, דנעשה בזה שואל שלא מדעת, נחשב בזה גזלן של הבעלים, ודוקא אם רק עכבו בידו ולא הוסיף כלום על גזילה של ראשון, בזה שייך לומר דאינו גזלן של בעלים, כי לא נעשה בזה שום קנין מחודש במה שעכבו בידו, אבל אם נשתמש בו, הרי הוסיף על הגזילה של הראשון, ובוהו ודאי שמתחייב מדין גזלן.

והוא מדייק בדברי רש"י דלענין תברה או שתייה כתב (בד"ה תברה) 'וההיא שעתא דתברה ושתייה הוא דקא גזיל לה', הרי דאע"ג שכבר נתחייב תחילה בחיובי גזילה, עם כל זה כששברו מתחייב כדמי היוקר משום דגם עכשיו נחשב שהוא גוזלה.

וראיה לזה ממה שכתבו התוס' בכתובות דף ל': (ד"ה ואי) דאם אחד תחב מאכל של איש אחר בפיו של חבירו, אם תחב לו מרצונו, מיד כשמישים

כשם שגונב מן הגנב פטור כך תברא או שתייה פטור מדין גזלן וחייב מדין מזיק / החולק עם הגנב כשר לעדות / תברה או שתייה חייב מדין גזלן מאחר שיש בה גזילה נוספת / אם שמין את הנזק / חיוב כפל בתברה ושתייה

- קצות החושן, נתיבות המשפט, אמרי משה -

א. כפי האמור, מי שגזל חבית של יין שבשעת גזילה היתה שוה זוז, ונתייקרה עד שעמדה על ארבעה זוז, אם אחרי שנתייקרה נשברה מזאליה, משלם זוז, כפי הכלל דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה. אבל אם שברה בידיים או ששתה מן היין, משלם כשעת היוקר. דבר זה מובא להלכה ברמב"ם בפרק א' מהלכות גניבה הלכה י"ד, ובטור ושו"ע חו"מ סי' שנ"ד סעיף ג'.

ובגדר הדבר דאם שברה בידיים אחרי שנתייקר משלם כשעת היוקר, מצינו בפוסקים כמה דרכים יסודיים.

בקצות החושן סי' ל"ד סק"ג העלה דחיוב תשלומין זה לשלם ארבעה כשעת היוקר, אינו מדיני תשלומי גניבה אלא מדיני חיובי תשלומי מזיק, כי מאחר שהגניבה יצאתה כבר מרשות הבעלים בהיותה שוה זוז, לא יתכן לחזור ולחייבו בדיני גזילה ארבעה זוז ע"י ששברו בידיים, כי אין חיוב גזילה אלא בגזול מרשות בעלים, אבל גזילה זו שכבר עומדת ברשות הגזלן, אין מקום לחזור ולחייבו פעם נוספת מדין גזלן, ועל כרחך דמה שבנתייקרה משלם ארבעה, זה מדין מזיק, דכיון שהזיק את החבית בידיים, חייב לשלם כפי שוויות שבשעת היוקר.

והוא מוכיח כן, משום דאם נאמר דמה שבנתייקרה אם שברה בידיים מחוייב לשלם ארבעה מדין תשלומי גזילה, אם כן אפילו בנשבר מזאליה יתחייב לשלם ארבעה, שהרי ודאי שבנתיים הגביה הגנב את הגניבה שהיתה בביתו, והגבהה זו תחשב לגזילה נוספת, ומעתה יתחייב ארבעה אפילו בנשבר מזאליה. ולא עוד, אלא אפילו ללא הגבהה נוספת מאחר שהגניבה מונחת בחצירו, יחשב כגזול בשעה שנתייקרה על ארבעה, ועל כרחך דאחרי שיצתה הגזילה מרשות הבעלים אין לחזור ולחייבו בגזילה נוספת, ומה

השלמות והוספות

'להתוודע לעיל דף ס"ד), וא"כ האיך יחול גזילה נוספת על ידי שהגזילה נמצאת בחצירו, שהרי מכל מקום אינו עושה שום מעשה שיתחייב בגזילה נוספת.

אמנם במנחת שלמה (שיעורים סי' ל"ב אות א' ד"ה ויש) כתב דמה שסובר הקצוה"ח דאין חצירו קונה לו הגנבה בלא מעשה קנין, אמור דוקא על ראשית דינו

א באמרי משה סי' ל"ב (אות א') תמה במה שכתב הקצוה"ח דאם נאמר דבהוקרה ועמדה על ארבעה ותברה או שתייה מתחייב ארבעה מדין גזלן, אם כן גם באיתבר ממילא יתחייב ארבעה מדין גזלן, דמה שהגזילה עומדת בחצירו יחשב ג"כ כגזילה נוספת לחייבו ארבעה, והקשה דזה סותר לדברי הקצוה"ח בס"י שמ"ח סק"ב שכתב דאין חצירו קונה לו הגניבה אלא על ידי מעשה קנין, (ראה

וכתב באמרי משה סי' ל"ב (אות כ"ט) דנפקא מינה בין דעת הקצוה"ח דחייב משום מזיק ובין דעת הנתייה"מ דחייב משום גזלן, לגבי אם צריך לשלם כל תשלומיה, או דשמין את השברים כמה הן שווין והוא משלם את היתר, שהרי לעיל דף י"א. א"י דשמין למזיק, ואין שמין לגזלן.

אמנם שם (אות א') מביא שהקשו על דברי הקצוה"ח ממה שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות גניבה הלכה י"ד דכשנתייקר הכלי ושברו בידים משלם 'כפל' כשעת העמדה בדין, והיינו שהוא מפרש דמה שאמרו בגמ' דבשברו בידים משלם כשעת היוקר אמור גם לגבי חיוב כפל, והרי חיוב כפל אמור דוקא אצל גנב ולא אצל מזיק, ומוכח מזה שחיובו הוא משום גנב. ג

- ב -

נאברה הגניבה על ידי פשיעתו של הגנב שלא על ידי מעשה בידים

על הפסד שנפסד על ידי פשיעה.

הוא מביא שכן כתב הרא"ש (סי' ב') בפירוש דאם נשברה מאליה אינו משלם כשעת היוקר אפילו אם נשברה ע"י פשיעת הגזלן, כי גזלן אינו מקבל עליו שמירתה. ולכן מה שכתב בשו"ע דאם שברו או אבדו משלם ארבעה, ודאי מיירי ששברו בידים ואבדו בידים.

אמנם בשער משפט שם סק"א מיישב דעת הסמ"ע, וכתב, כי באמת יש להעיר על מה שכתבו התוס' והרא"ש (הנ"ל) דגזלן אין עליו חיוב שומרים, מאחר שגזלן אינו מקבל עליו לשמור, דמכל מקום יהא עליו דין שומר מדין שומר אבידה, שהרי בשו"ע סי' שמ"ח סעיף ז' כתב דמי שהגיע לידו חפץ שנגנב מן הבעלים, יש עליו דין שומר אבידה, וא"כ מדוע הגנב עצמו לא יהא עליו דין שומר אבידה. והוא מחדש דאה"נ דיש לגנב דין שומר אבידה, אלא שאינו כשאר שומר אבידה שדינו כשומר שטר, כי בזה לא שייך פרוטה דרב יוסף, ודינו כשומר חנם, ומה שכתבו התוס' והרא"ש דגזלן אין עליו דין שומרים מפני שאינו מקבל עליו שמירה, היינו דאין עליו חיוב שמירה של שומר שטר לשמור שמירה יתירה, ומכל מקום יש עליו חיוב שומר חנם לחיבו על הפשיעה.

ולכן כתב הסמ"ע דאם נתייקרה הגניבה, ואבדה על ידי פשיעה, חייב לשלם כשעת היוקר, כי גנב יש עליו חיוב שמירה בדרגה דשומר חנם, וחייב על פשיעתו כשעת היוקר.

בפיו ולא הוציאו מפיו, קנה השני להתחייב באונסין. והרי הראשון נעשה עליו גנב במה שהגביה על מנת להאכילו לאיש זה, ועם כל זה מתחייב השני באונסין, וזה מפני דכיון שמחזיק המאכל בפיו ונהנה ממנו, הרי זה כמשתמש בחפץ של הבעלים, ונעשה גזלן מחדש, וקונה להתחייב באונסין.

אמנם כפי האמור, דעת הקצוה"ח דאפילו אם בגזילה שניה מוסיף יותר מהוצאת הדבר מן הבעלים אינו מתחייב משום גזלן אלא משום מזיק, ולכן סובר דבתבא או שתיא אע"ג שמוסיף בגזילתו אין לחייבו משום גזלן, כי גם בזה אינו מוציאו מיד הבעלים, כיון שהוא כבר ברשות הגזלן. וראה הכרעות נוספות בהשלמות והוספות ב

גנב אין עליו חיוב שמירה כמו בגזלן / הכרעה בין חיוב שמירה דשומר חנם ובין חיוב שמירה דשומר שטר

- סמ"ע, קצות החושן, שער משפט -

ב. במה שאומר רבה דאם נתייקרה ושברו בידים, משלם כשעת העמדה בדין, בשו"ע סי' שני"ג סעיף ג' כתב דאם שבר הכלי או 'אבדו' משלם כשעת העמדה בדין, וכתב בסמ"ע שם סק"ז דהכוונה הוא שאבדו בפשיעה, דכשאבדו בפשיעה, חייב הגנב לשלם כשעת היוקר.

אמנם בקצות החושן שם סק"ב חולק על דברי הסמ"ע, וכתב דמה שכתב בשו"ע 'ואבדו' דמשלם כשעת העמדה בדין, אמור כשאבדו בידים כשאפשר לחייבו מדין מזיק ממש, אבל אם רק אבדו בפשיעה, אינו משלם כשעת היוקר, כי חיובי פשיעה נאמרו דוקא בשומרים, אבל גזלן אין עליו תורת שומר, כמו שכתבו התוס' לעיל דף נ"ו: (ד"ה פשיטא) דיש דברים ששומר חייב לשלם על הפסדן, וגזלן פטור לשלם, כגון בגזל פירות והרקבו מקצתן, דהשומר חייב לשלם על שפשע והניח אותן להרקב מקצתן, אבל הגזלן יכול להחזירן כמו שהן ולומר לו 'הרי שלך לפניך', כיון שאין זה נחשב שינוי, ואין לחייבו על מה שהניח אותן להרקב, כי גזלן פטור מפשיעה, כי לא קיבל עליו שמירה. ולכן מה שאומר רבה דבתבא או שתייה מחייב כשעת היוקר הוא דוקא מפני ששיבר בידים ממש, אבל אם נאבדו על ידי פשיעתו שלא ע"י מעשה בידים, אין לחייבו כשעת היוקר, כיון שאין לגזלן תורת שומר לחייבו

השלמות והוספות

התבא ושתייה נחשב גניבה, ואילו לא היה החפץ גנוב בידו, היה נעשה גניבה ע"י התבא ושתייה, לכן נחשב שחזור ועושה את הגניבה הראשונה פעם נוספת. והוא גניבה אחת שיש בה שני מעשי גניבה, אחת בתחילה כשהוציאה מרשות הבעלים, ואחת השתא כשתבא ושתייה ואיבדה מן העולם, וכל מעשה בפני עצמה היא מעשה המחייבת.

חיוב כפל על ששיברו בידים

- רמב"ם, אמרי משה -

אמנם באמרי משה שם (אות ג') כתב דבאמת יש לתמוה על הרמב"ם שכתב דאם בשעת הגניבה היה שוה שנים ובשעת שבירה היה שוה ארבעה, אם שבר הכלי משלם תשלומי כפל כשעת השבירה, והיינו דבשעת שבירה נחשב גניבה חדשה, מדוע יתחייב כפל על גניבה חדשה, הרי הגונב אחר הגנב פטור מן הכפל, ולמה לא יחשב גנב זה כגונב מן הגנב ליפטר מן הכפל. בשלמא במה שאמר רבה דבתבא או שתייה משלם כשעת היוקר, יש לפרש דכוונתו לגבי חיוב קרן, ושפיר י"ל דחיובו משום גזלן, ונאמר דפטור גונב מן הגנב אמור דוקא לענין כפל, ולא לענין קרן, אבל לדעת הרמב"ם שפרש דברי רבה אפילו לענין כפל, תקשה מדוע אין בזה פטור דגונב מן הגנב, כי מה לי גנב אחר, מה לי גנב זה שחזור וגנבו.

וכתב (באות ה') דזה מתיישב לפי מה שמבאר בנתייה"מ (הנ"ל) דמה דבתבא או שתייה כשעת היוקר משלם ארבעה חיובו משום גזלן, ואין בזה משום גונב מן הגנב, זה משום דבתבא או שתייה הוא מוסיף על גניבה הראשונה במה שקנאו בשינוי, וגם גונב מן הגנב שפטור מכפל אין זה אלא כשגנב שני לא הוסיף כלום על גנב ראשון, אבל גונב מן הגנב שהוסיף על גניבתו של ראשון הרי הוא מתחייב גם כפל, ולכן כתב הרמב"ם דבשיבר בידים חייב אפילו כפל כשעת היוקר.

של גזלן, שאינו נעשה גזלן בלא מעשה קנין, אמנם כשכבר גזל על ידי פעולת גניבה והביאו לחצירו, עכשיו שנמצאת הגניבה בחצירו, יש לצרף מעשהו הראשון שנעשה פעולת גניבה לחייבו בקנין גילה נוסף שיחשב שקנאו בשעה שכבר עמד על ארבעה לחייבו בארבעה.

הצטרפות שבירת החבית לתחילת הגזילה / חוזר ושונה את הגזילה הראשונה

- אבן האזל בשם הגר"ד, ח' רבי נחום -

באבן האזל בהשמטה סוף הלכות גניבה מביא בשם הגאון רבי ברוך בער זצ"ל דמה שבתבא ושתייה חייב ארבעה הוא מדין גזלן, אמנם אין הכוונה שיש בזה גזילה חדשה, אלא שמצטרף מעשה הגניבה שבתחילה למעשה השבירה של עכשיו, וממילא מחייב על עיקר הגניבה כשל עכשיו.

ובח' רבי נחום (אות ל"ג ד"ה ובאחרונים) מבאר מה שהתבא ושתייה מצטרף לתחילת מעשה הגניבה, דזה משום דבשעת גניבה נתחייב בהשבת הגזילה, ועכשיו במה שתבא ושתייה הוא מבטל את ההשבה, ונמצא שהוא מוסיף על הגניבה הראשונה שהוא מבטל ממנה את ההשבה, ולכן מצטרף מעשה הגניבה שבתחילה למעשה השבירה, ומתחייב מחמת הגניבה הראשונה גם על השבירה, שהיא כהמשך הגניבה הראשונה ע"י שמבטל ממנה את ההשבה.

הוא מבאר דלכן יש לחייבו מדין גניבה ואין בזה משום גונב מן הגנב שהוא פטור, כיון שאינו חיוב גניבה חדשה, אלא שמוסיף על הגניבה הראשונה, והוא מתחייב מכח הגניבה הראשונה.

ובהמשך דבריו (ד"ה וע"כ) מכריע קצת בדרך אחרת, וכתב דכיון שהחפץ כבר גנוב בידו, לא שייך לעשות באותו חפץ עוד גניבה חדשה, אמנם היות שמצד עצם